

Straatag.

Ved fhv. Trykker MARIUS JENSEN

JEG VIL TRO, at de allerfleste, som levede deres Barndom paa Landet for 60-70 Aar siden, vil eje et Minde om et straatækket, hvidkalket Hus eller Gaard med blomstrende Hyld midt i et sommergrønt Landskab, og jeg vil tro, at Erindringen herom hos adskillige vil faa de blide Strengte i Sindet til at dirre. Var der end lavt til Loftet mange Steder i disse gamle Bygninger, var det dog gennem deres smaa Ruder, vi første Gang saa ud i den Verden, hvor vi skulde leve Livet mere eller mindre vellykket.

Hvor var det hyggeligt og kønt med disse hvidkalkede, straatækkede Huse og Gaarde i det danske Landskab med dets Bakker og Lavninger, og endnu kan man hist og her se et saadant gammelt Hus, der ikke er skæmmet af mere eller mindre umulige Forsøg paa Modernisering, Liggende gemt i en Lavning med gammeldags Blomster i en lille fredet Plet foran og med en Have bagved, hvor en gammel Kone plukker sine Stikkelsbær og Ribs, og alt dette med en Baggrund af bølgende Kornmarker paa en jævn, stigende Skraaning, eller et lille straatækket Hus paa Heden, hvor de hvide Vægge staar saa smukt til den blomstrende Lyng. Gamle, velholdte Gaarde med Straatag og Uds kud, hvor Tagskæget paa Uds kudssiden ligger betænkeligt nær ved Jorden, findes jo ogsaa, og Ros fortjener den Ejer, der hæger om sit gamle Bosted og bevarer dets Oprindelighed uforkludret.

Men baade Straatag og gammel Byggeskik forsvinder, og Tækkemanden, "æ Tækker", bliver arbejdsløs og overflødig, hvis han da ikke allerede er saa gammel, at han har lagt op, og vi maa være de Mænd og Kvinder taknemlige, der ad Kunstens Vej paa en for den jævne Mand anskuelig Maade foreviger dette svindende gamle, der en Gang saa fuldt ud prægede dansk Landskab.

Og hvad faar vi i Stedet?

Kolde, kedelige, røde Huse, der stive og strunke staar som Skildvagter for en ny Tid, en Ensretningens Tid, hvor alt gaar op i lige Linjer, fladt og kedeligt.

Jeg faar mig en hyggelig Passiar med en gammel Tækkemand. Det er den 82-aarige Christian Carlsen Møller, der fødtes i Sperring 1ste Marts 1868 og havde sin Virksomhed som Tækker i Nordthy.

Jeg træffer ham i Thisted Alderdomshjems Værksted, hvor han er i Færd med at forsaale et Par Sko; han hører nemlig til den gamle Klasse, der kan lidt af hvert. Han er veltilfreds og særdeles aandsfrisk med en god Hukommelse, og mens han pusler med Læderet og af og til slaar et Søm i og forsigtig følger efter, om Sømmet kan mærkes indvendig, fortæller han om, hvordan han som ung Mand lærte at tække, og hvordan han gennem en længere Aarrække øvede denne Gerning, der ofte var besværlig og brydsom og ubehagelig, hvad enten Solen bagte eller Blæst og Kulde sved. Han havde altid haft Lyst til at lære et Haandværk; men i Drengesaarene maatte han som de fleste andre Drengte paa Landet passe Kreaturer, og først da han var blevet gift, blev det til Alvor med at komme i Lære, og han valgte da Tækkeprofessionen som det, der var nemmest at gaa til. Læretiden var i Almindelighed kun en Sommer, og der

var Penge at tjene straks, idet Lærningen betaltes med 1 Kr. om Dagen og Kosten. Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 8 Aften indbefattet tre Spisepauser paa tilsammen 2½ Time. Det var ikke store Penge at tjene for en Forsørger, men en Krones Værdi dengang og nu kan slet ikke sammenlignes, især naar man tager det daværende Livs særdeles smaa Krav med i Betragtning.

Carlsen havde altsaa naaet sine Ønskers Maal: at komme i Lære, og endnu inden Læretidens Udløb lod Læremesteren ham arbejde paa egen Haand, og saa tog han fat for egen Regning med en Dagløn paa 1 Kr. 50 Øre. I den egentlige Vintertid med Frost og Sne kunde der ikke lægges Tag. Saa maatte der søges andet Arbejde, f. Eks. Plejltærskning, der betaltes med 50-65 Øre om Dagen.

Tækkerens *Værktøj* bestod af Naal, Vræg og Tækkestol. *Naalens* Længde var ca. 1 Alen og lignede i Formen en Symaskinenaal med et Øje lidt oven for den spidse Ende, men der var ogsaa et Øje i den Øverste Ende som ved en almindelig Synaal, idet det under Arbejdet undertiden var nødvendigt at skifte Symaterialet fra den ene Ende til den anden. Nogle Tækkere havde desuden en krum Naal, der navnlig benyttedes, naar de første Lag Tag skulde lægges, altsaa i Tagskæget. *Vrægen* var en Træplade ca. 6 Tm. bred og ca. 10 Tm. lang med et opad skraatstillet Haandtag i den ene Ende; den bruges til at banke Straaet jævnt og glat med, inden det snøredes helt fast, og for at den ikke skulde glide paa det glatte Straa under Bankningen, var den paa Undersiden iboret med tætsiddende Huller. Undertiden var Vrægen i Yderenden forsynet med en Jernkrog, saaledes at Tækkeren kunde hugge den fast i Taget, naar han lagde den fra sig. *Tækkestolen* var et Brædt, der forsynet med et Par "Ben" kunde hvile paa Taget og fastholdes heri ved Hjælp af et Par Jernkroge. Den tjente Tækkeren til Fodfæste i Tilfælde, hvor der ikke var Plads til Anbringelse af andet.

Paa lige og større Tagflader anvendtes som *Fodfæste* et Læstræ eller i Mangel heraf en lang Vognstang, der med et Reb i hver Ende fastgjordes til Tagrygningen, saaledes at den kunde hejses opad, efterhaanden som Tækkeren kom højere op med sit Arbejde. Læstræet er det mest anvendelige, fordi det i hele sin Længde er rund, og derfor ikke, naar det med Rebet hejses opad, kan beskadige det færdige Tag, hvorpaa det hviler. *Læstræet* er en lang, temmelig svær, som nævnt rundt Træ, hvis almindelige Anvendelse er, at det anbringes paa langs paa et højt Kornlæs og forbunden ved Reb med Vognens Stænger forhindrer Læsset i at glide.

Tækkematerialet kunde være Isrør, almindelige Rør enten fra Vejlerne eller mere lokale Moser eller Rugstraa. De saakaldte *Isrør* var Rør, der ved Vintertiden ragede op over Isen og blev slaaet, mens Søen var tilfrossen. De var helt uden Blade og fuldstændig glatte og var et fortræffeligt Materiale, men besværligt at arbejde med, fordi de under Arbejdet let kunde glide, og der skulde megen Paapasselighed til for at faa Taget jævnt og smukt lagt; men var Arbejdet udført med behørig Omhu, kunde

et saadant Tag ligge et halvt Hundrede Aar, og siden kunde det tages af og vendes og være næsten lige godt.

Almindelige Rør, d. v. s. Rør, der blev slaaet ved Efteraarstide, naar de stod med alle Bladene, kunde ligesom Isrørene give et udmærket Tag, i Særdeleshed da Rør, der kom fra Vejlerne. Moserør var ogsaa anvendelige, men de var besværlige at arbejde med, fordi den stærkt bladfyldte Top fyldte for meget i Forhold til det egentlige Straa.

Det var imidlertid kun faa Steder i Nordthy, at Rør var let tilgængelige, og det almindelige Tagmateriale her blev derfor *Rugstraa*, der i plejltærsket Stand ogsaa var godt og langt det letteste at behandle. Til et saadant Tag regnede man i Almindelighed 8 Pund Straa til en løbende Alen, hvad der kunde give en Tagtykkelse paa 7-8 Tommer; men traf det sig, at der var smaat med Halm, maatte der lægges et tyndere Lag, ligesom man i mange Tilfælde brugte at lægge et Lag ny Halm uden paa det gamle Tag, eller man strakte Materialet ved først at lægge et Lag Lyng og der uden over et Lag Halm. For Holdbarhedens Skyld var det godt, dersom der i Tagskægget helt eller delvis kunde anvendes Rør.

Afstanden mellem Lægterne, hvortil Straaet fastsyedes, kunde være noget forskellig, men i almindelige Beboelseshuse var den omkring 8 Tommer.

Symaterialet var oprindelig haandsnoede Halmbaand, Simer, der som oftest forarbejdedes som Husflidsarbejde om Vinteren, senere fandt man paa at lave Simer paa Maskine, men i den nyere Tid anvendes Hampegarn.

Mens Tækkeren laa uden paa Huset og tilrettelagde og ordnede Materialet, sad der inden for en Mand, som oftest et ungt Menneske, der "*syede for Tækker*". Han havde til Opgave, naar Tækkeren havde stukket Naalen ind, da at trække Traaden fast, for derefter at stikke Naalen tilbage. Der blev som Regel taget to Sting paa hvert Sted paa Kryds over Lægten.

Straatækt Gaard i Tinestrup.

Ved Reparation af gammelt Tag, i Særdeleshed paa Udskud, hvor der af Hensyn til Pudset paa Væggens Inderside ikke kunde syes, benyttede man ofte *Lertækning*, d. v. s. man skar Straaet af i Længder paa ca. 8 Tommer og dyppede den ene Ende i Ler, der var rørt op med Vand til en passende Konsistens, hvorpaa den nye Halm med den dyppede Ende blev stukken ind i det gamle Tag. Blev dette udført i tørt Vejr, og det gamle Tag ogsaa var tørt, saaledes at det opløste Ler paa det nye Straa kunde tørre hurtigt, var en saadan Reparation meget holdbar.

Paa Tagrygningen, hvor Straaet fra begge Husets Sider mødtes, fremkom naturlig en Aabning, der ikke kunde dækkes ved Paasyning af Halm, men som man i

Almindelighed dækkede med "*Møntørv*", d. v. s. Græstørv, der skares op af Grønjord, hvor Græssets Rødder var saa omfattende og veludviklede, at Tørvene kunde skæres op i ret store Flager og transporteres bort uden at gaa i Stykker. Blev nævnte Aabning i Tagrygningen solidt dækket med saadanne Græstørv, kunde den blive absolut tæt. Senere, da der fremkom Traadvæv og hvor det voldte Vanskelighed at skaffe egnede Græstørv, tattedes Aabningen med Halm eller Lyng, som fastgjordes med Traadvæv.

*

Tækker *Jens Chr. Dahl*, som er født i Hjardemaal 6. Juli 1877 og som har haft sin virksomhed over Størstedelen af Thy og Hannæs, bekræfter i alt væsentligt Chr. Carlsens Fremstilling, som han her supplerer med nogle Oplysninger om Ting og Forhold fra hans personlige Virksomhed, som han fremdeles med Lyst arbejder med.

For at lægge de første fire Lag Tag, hvoraf det første Lag dannede Tagskægget og kaldtes "*æ Oks*", maatte Tækkeren staa paa et Brædt, der hvilede paa et Stillads lavet af tilfældigt Materiale, f. Eks. sammenbundne Granstammer eller Vognstænger, og først saa kunde der som Fodfæste anvendes det før omtalte Læstræ. *Tækkestol* har ikke været meget anvendt her paa Egnen. Dahl har dog en Gang haft en, som han fik foræret af en gammel Mand, men den var saa medtaget, at den ikke kunde bruges. I visse Tilfælde, hvor Fodfæste var nødvendigt og hvor Læstræet af Pladshensyn ikke kunde anvendes, brugtes hvad der var ved Haanden, f. Eks. en Møghakke, "*Moeghaek*", en Slags Greb, hvis Grene var bøjet vinkelret med Stangen, der nedefter hvilede paa det allerede lagte Tag, hvori den yderste Del af Grenene blev hugget, mens den Øverste Del nærmest Skaftet ragede frem og tjente som Støttepunkt. Ved Tækning af skraa Gavle brugtes i Almindelighed en Stige, ved brede Gavle maaske to eller om muligt Læstræet. Hvor Huset dannede Vinkel, og hvor altsaa to Tagflader mødtes, skulde Taget lægges meget omhyggeligt for at blive tæt. Vin klen, der i nyere Tid som oftest beslaas med Zink, kaldtes for Renden, "*æ Rend*".

Under det egentlige Tag lagdes ofte, navnlig paa Stuehuse, et tyndt Lag Straa eller Rør, for at Tækkematerialets Topende ikke skulde stikke frem og danne en grim uregelmæssig og laadden Inderside. Dette Lag kaldtes "*æ Rewling*". I gammel Tid brugtes mange Steder, især i Klitegnene, i Stedet for Halmunderlaget Græstørv, der kunde være paa flere Alens Længde og ca. 1 Alen i Bredde. Med dette Underlag kunde Taget ligge meget længe; men det var et besværligt Arbejde for Tækkeren og hans Hjælper at sy gennem et saadant Lag af Jord fuld af Græsrodder. Desuden havde det den Ulempe, at det, naar det blev tørt, støvede paa Loftet, hvor der opbevaredes Korn, ofte tillige Mel og Gryn, og det var tillige et godt Gemmested for Musereder.

Tagets øverste Lægte kaldtes *Mønlægten*, "*æ Mønlaet*", og den Del af Tagmaterialet, som, naar det sidste Lag var lagt, ragede op over *Mønlægten*, blev bøjet ned over denne fra begge Sider og fastsyet paa den modsatte Tagside og dannede Underlaget for det, der skulde gøre Samlingen tæt, hvad enten det var *Møntørv*,

Lyng eller Halm. Møntørvenes Bredde var en Del forskellig, men Længden var i Almindelighed 2 Alen. De blev opskaaren med en dertil egnet Spade, ”æ Tørrespaa”, saaledes at deres Gennemsnit var trekantet, og lagdes paa Tagrygningen skiftevis med den flade Side op og ned rækkende ind over hinanden og dannede derved en fuldstændig tæt Belægning. Der brugtes ogsaa, navnlig i Klitegnene, flade Møntørv, der blev lagt Side om Side, men de havde den Fejl, at efterhaanden som de tørrede ind, blev der Sprækker imellem, hvorved der opstod Utæthed. Møntørvenes Anbringelse var som Regel Tækkeren uvedkommende. Naar de skulde bringes paa Plads, blev de gerne anbragt paa et Brædt af passende Længde, ”æ Mønhejst”, hvori der var slaaet et Par Spiger, paa hvilke de hæftedes og ved Hjælp af et Reb blev trukken op ad en Stige. De yderste Tørv blev opskaaren noget større og blev lagt, saa de dannede en Runding over Gavlspiden.

I Klitegnene brugtes ofte Lyng og Marehalm til Tag og dannede et godt Materiale. Det anvendtes gerne sammen, fordi Marehalmens Fyld er meget forskellig i Rod- og Topenden. Der blev saa lagt et Lag Lyng til at fylde op ved den tynde Topende.

Paa Spørgsmaal om, hvad man kaldte en mindre dygtig Tækker, lyder Svaret ”en Fuser”; men vi har jo

desuden det udmærkede gamle Thyboudtryk at anvende om en, der kludrede: ”en Kludderhue”.

Der fortælles, at de gamle Tækkere ofte var meget vanskelige at gøre tilpas for Medhjælperen inde paa Loftet. Snart trak denne forkert i Simen, naar den skulde strammes, og snart anbragte han Naalen paa helt forkerte Steder. Naar saa Stemningen paa begge Sider af Taget var paa Højdepunktet, kunde det hænde, at Naalen fra Indersiden virkelig blev forkert anbragt, saaledes at den traf Tækkerens mest kødfulde Legemsdel, hvad der kunde virke som en Udløsning for begge Parter, idet Tækkeren fik Lejlighed til at udspe endnu mere Gift og Galde, og Medhjælperen godtede sig - naturligvis med Paastand om, at han var ganske uskyldig. En særlig ubehagelig Tækker straffedes paa den Maade, at Medhjælperen med sin Lommekniv overskar Rebet, hvori det Læstræ hang, hvorpaa Tækkeren stod, med det Resultat, at denne trillede paa Jorden, hvor han dog faldt nogenlunde blødt, idet alt det gamle afrevne Tag laa under Tagskæget. Af Rimelighedshensyn bør det maaske tilføjes, at dette sidste er fortalt af en Vendelbo. Her i Thy har vi brugt at lade ham falde endnu blødere, idet vi, naar Lejlighed gaves, lod ham glide i Møddingen, der i ældre Tid ofte laa lige op ad et Udhus. Dahl fortæller et Eksempel herpaa, da ”æ Mand siel” syede for Tækker, og Tækkeren faldt i Søvn.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1950, side 65-74)